

PSEUDOMITOLOGEMOS *MILDA* KILMĖ

Rolandas KREGŽDYS

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Lingua factiosi, inertes opera
(Plautus *Bacchides* III.6.13)

1. Mitonimo *Milda* paminėjimas rašto šaltiniuose. Archeologijos radiniai

Pirmasis mitologemą *Milda* ‘meilės ir koketavimo deivė’, įvardytą lietuvų *Venera*¹, XIX a. paminėjo istorikas romantikas Teodoras Narbutas. Jis

¹ Baltų ir antikos kultūrų paralelių paieškos pradžia siejama su Renesanso epocha (plačiau žr. [ir literatūrą] Dini 2010: 148). Tokio polėkio vedini kai kurie dabarties mitologijos tyrėjai stengiasi gretinti šių 2-ų, dažnai gerokai besiskiriančių, civilizacijų ypatumus, pvz., teonimus, neatsižvelgdami į jų kilmę. Tenka apgailestauti, kad *lietuvių Veneros* autentiškumas dažnai grindžiamas kitų ide. tautų dievybių — senųjų graikų Afroditės ar romėnų *Veneros* kultu (žr. Balsys 2009a: 152):

(1) pamištama nurodyti itin svarbų mitologijos faktą — introdukcinį antikos mitonimo *meilės deivė* statusą, mat Afroditė nėra paveldėto resp. praide, laikus siekiančio panteono deivė, bet kultūrinis **finikičių skolinys** (žr. Nilsson 1949: 132; Larson 2007: 114; Burkert 2011: 235). Šis teiginys argumentuojamas ne tik minėtos deivės vardo paminėjimo stoka Mikėnų laikotarpio rašto paminkluose, bet ir šios dievybės ankstyviausių atvaizdų (aukso lakštuose, tvirtintuose ant drabužių [žr. Nilsson 1949: 18]) atlikimo technika, būdinga **neide**. tautoms (žr. Burkert 2011: 72, 88). Akcentuotina, kad ir teonimas gr. Ἀφροδίτη **neide**. kilmės resp. siejamas su semitų šaknimi *prd* ‘balandis’ (žr. Beekes I: 179). Jos kulto ypatumų etiologija koreliuoja su semitų tautų senųjų deivių latrija (plačiau žr. Dowden 2007: 48);

(2) neakcentuojama, kad italikų deivės *Venus* kultas yra anksčiau minėtos graikų Afroditės religinio garbinimo imitacija (žr. Wissowa 1912: 48, 62, 242, 245, **288–289**; Altheim 1938: 295; Orlin 2007: 62).

Deivės *Mildos* istoriškumą taip pat mėginama verifikuoti, pasitelkus baltų kaimynų — šiaurės germanų ir rytų slavų tautų panteonų deivių, neva siejamų su uzema ‘meilės dievybė’, kulto atitikmenis (žr. Balsys 2009a: 153, 2019: 179).

Šiaurės germanų deivė *Freyja*, turėjusi daugybę meilužių (ne tik dievų, pvz., Odiną, bet ir nykštukų bei žmonių, pvz., Ottarą [žr. Lindow 2001: 26, 79, 99, 127]), iš tiesų buvo siejama **ne** su meile — tauriu jausmu (plg. Balsys 2009a: 153), bet su vitališko seksualumo, seksualinės potencijos funkcija (žr. Gundarsson 1993: 23, 42), krikščioniškuoju laikotarpiu imta vadinti **kekše** (žr. Gundarsson 1993: 40), mat *Sörla tháttir* aprašytas jos sanguliuojimas su 4 nykštukais, mainais į aukso vėrinį (žr. Lindow 2001: 127). Tokia šios deivės uzema siejama su pirmine vaisingumo dievybės funkcija (žr. Gundarsson 1993: 41).

Rytų slavų dievybė *Mokoš*, kurios meilės funkciją pabrėžė Rimantas Balsys (2009a: 153), iš tiesų **nesietina** su tokia uzema, nors senuosiuose raštuose (apie šios mitologemos paminėjimą juose plačiau žr. Michailov 2017: 34, 36–38, 41, 43, 52–54, 126; SD I: 207–208) miglotai užsimenama apie seksualinės plotmės dievybę (žr. Urbańczyk 1947: 31). Vis dėlto

taip pat nurodė kitą šios deivės vardą *Alexota*² (žr. Narbut 1835: 61). Šis romantizmo atstovas labai detalai aprašė mitologinio personažo kultą: deivė *Milda* garbinta balandžio mėnesį (dar žr. 11 išn.), ypatinga jos godojimo vieta — Kauno apylinkės (Aleksotas³), kur tarpo puikiausios gėlės, o šių duomenų pateikėjas čia pats yra matęs meilės užkalbėtojų, vadintų *Mildawnikas* ar *Milduwnikaj*, t. y. Mildos šventikų; ji taip pat buvo garbstoma Vilniaus Antakalnyje, Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios vietoje (žr. Narbut 1835: 61–62, 91). Deivė *Milda*, pasak T.Narbuto, turėjo sūnų, sparnuotą nykštuką — meilės dievaitį / lietuvių Kupidoną, vardu *Kaunis*, dar vadintą *Pizio* (žr. Narbut 1835: 91). Ji keliavo dangaus skliautu oro vėžimaityje, tempiamame 2–ų baltų kaip sniegas balandžių (žr. Narbut ibd.).

Ludwikas Adamas Jucewiczius (1846: 306) patikslino deivės šventyklas vietą buvus Vilniuje, dabartinėje Trijų kryžių, arba Kreivojo ar Plikojo, kalno vietoje.

Józefas Ignacas Kraszewski (1847: 118), perpasakodamas T.Narbuto tekstą, ne tik nurodė mitologemos pamatinę lytį (žr. 2 poskyrį), bet ir antrinį mitonimo statusą, t. y. suponavo Mildą esant deivės Laimos vieną hierofanijos variantų, segreguodamas pastarosios meilės funkciją. Jis taip pat įvardijo naują uzemą 'laisvės ir prabangos deivė' (žr. Kraszewski 1847: 119). Kai kurie tyrėjai šio autoriaus teiginius vertino labai pozityviai, mat, jų teigimu, „Kraševskio raštai suvaidino nepaprastai didelį vaidmenį atgimstančioje, lenkiškai kalbančioje bei skaitančioje lietuvių inteligentijoje“ (Dundulienė 1991: 20).

Aleksanderis Połujański (1859: 347–350), remdamasis Józefinos Osipowskos romantizmo dvasia persmelktos apysakos *Wajdelotka: powieść z I-szej połowy XIII wieku, oparta na podaniach z kronik litewskich* (Warszawa, 1844) fabula, pirminę T.Narbuto informaciją pakeitė iš esmės, teonimu skelbdamas esant tik Aleksotą (*Alexota*) — grožio ir meilės deivę, garbintą balandžio mėnesį ant jai skirtos kalvos, ant kurios augo puikios liepos, ir slėnyje, kur skambėjo giesmės ir tarpo gėlės, buvo deginamas gintaras.

---

tyrėjai linkę abejoti tokia šios deivės funkcija, mat ji buvo tapatinama su gimdyvių, namų ūkio, gyvulių globėja (žr. Urbańczyk 1947: 31–32; Michailov 2017: 90, 110). Spėjama, kad pirminė *Mokoš* uzema — *'drėgmės dievybė' resp. rekonstruojama prolytė prasl. *mokoš / *mokoša 'drėgmės, lietaus deivė' (žr. ESSJ XIX: 131–134; dar žr. Luczyński 2012: 10–11). Vadinasi, romantikų postuluojama *taurios meilės dievybės* mitologema baltų kaimynams slavams ir germanams **ne**būdinga.

² Apie ją žr. LE I: 104; Osiński I: 120; dar žr. Balsys 2019: 176.

³ Anot Alvydo Butkaus (2000: 147–148), šis toponimas „<...> vargu ar galėjo būti žinomas lietuviams pagonims, kadangi jo šaknis graikiška: *Aleks-* (iš *Alekso*, o šis iš *Aleksandro*). Šis vardas į lietuvių vardyną galėjo patekti tik po krikšto, t. y. po XIV a. O jei jis žinotas ir anksčiau, tai vargu ar pagonių deivei galėjo būti duotas krikščioniškas vardas“.

Aleksotos šventykla stovėjusi prie pat Nemuno, kuriuo šiai deivei kaip auka buvo plukdomi aromatingi vainikai. A. Połujański neigė buvus kokių nors Aleksotos atvaizdų ar stabų. Mildos vardu šis Lenkijos miškininkas ir Suvalkijos kraštotyrininkas vadino vaidilutę, kunigaikščio Erdvilo dukterį, garsėjusią grožiu. Ją pamilęs dainius Dangerutis buvo įskustas Mildos pamotės Gertrūdos, taip pat mylėjusios šį jaunuolį. Jis buvo apkaltintas ryšiais su krikščionimis resp. senojo tikėjimo ir tėvynės išdavyste. Istorija baigėsi laimingai: Milda ir Dangerutis buvo išgelbėti, pakrikštyti.

Pranė Dundulienė (1982: 415, 1990: 114, 1991: 218, 317; LM III: 201–202), remdamasi anksčiau minėtų autorių pasakojimais, T.Narbuto pasakojimą šiek tiek pakeitė, teigdamą, kad deivė Mildos pagrindinė šventykla buvo ne Kauno apylinkėse, o Vilniaus Antakalnyje, išvardijo du archeologijos radinius⁴ — 3 colių žalvarinę ir sunaikintą 0,5 uolekčio švininę statulėlę, neva vaizduojančias meilės ir laisvės deivę. Deja, tokiu tvirtinimu reikia abejoti dėl faktografijos neatitikimo, mat (α) T.Narbutas (žr. anksčiau) ir J. I. Kraszewskis (1847: 119) nurodė, kad Milda įsivaizduota skrendanti oro vežimu, tempiamu 2-ų balandžių, o P. Dundulienė (ibid.) švininę statulėlę apibūdino kaip nuoga moterį, laikančią puokštę gėlių⁵; tiesa, J. I. Kraszewskis (1847: 127) abejodamas teigė, kad gėlės — Mildos, Laimos ar žemės atributas; (β) apie Kaune rastą skulptūrėlę T.Narbutą laišku, ir dabar saugomu Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraštyne, informavęs Szymonas Ławrynowiczius aiškiai nurodė, kad tai buvo deivės Veneros, o **ne** Mildos atvaizdas (žr. Balsys 2019: 178).

Vadinasi, minėtų archeologinių objektų vertė vertintina kaip niekinė, t. y. jokių autentiškų materialinės kultūros radinių, patvirtinančių *deae artis amatoriae Lithuanorum* — lietuviškosios Veneros egzistavimą, iki šiol nerasta.

2. Mitologemos *Milda* tyrimų apžvalga ir galimos baltų kalbų refleksijos

Esama kelių, kardinaliai skirtingų, šio mitologinio vardo vertinimų: vieni tyrėjai jį priskiria pramanams⁶, plg. „Einige von solchen falsifizierten Namen der Göttinnen kamen auch in das nationale Namengut <...> *Milda* — bei Narbut „Göttin der Liebe und der Freijung““ (Savukynas 2001: 98); kiti,

⁴ Apie juos dar žr. LM II: 170, 234–235; Balsys 2009a: 151, 2019: 178.

⁵ Šis vaizdinys labai primena antikos Veneros, vainikuotos rožių vainiku, vaizdavimą monetose (žr. Osinski III: 620).

⁶ Žr. Brückner 1904: 19; Šmits 1926: 59–60; Pearce 1952: 146; Biezais 1975: 321; J. Balys — JBR II: 57, 222, 351; N. Vėlius — LM I: 53; dar žr. 3 išn.

nepateikdami jokios mitologinės ar etimologinės onimo analizės, nebent, jų nuomone, bendrašaknius istorinius onimus (t. y. homoforamas), nurodo šį teonimą esant seną ir autentišką⁷. Esama tyrėjų, kurie savo pozicijos aiškiai neišsako: vienur teigia, kad lietuvių meilės deivės būta (žr. Balsys 2009a: 152–153, 2019: 178–179), kituose savo veikaluose mitonimo *Milda* istoriškumą neigia (žr. Balsys 2007: 148). Tik nedaugelis mitologų ėmėsi aptarti šio T. Narbuto veikale užfiksuoto mitonimo kilmės problemas (žr. 2 psokyrį).

Detalizuojant mitologemos *Milda* autentiškumo kriterijus, pirmiausiai pasitelktina folkloro ir onimų sąvadų faktografija, kurios tikrumu neabejojama, mat ji reflektuoja gyvąją tradiciją.

Antanas Juška (1881: 314) 882 dainos 2-ame posme mini asmenvardinę veliuoniškių vartotą lytį *Milda*:

Viėna bŭvu Ālda,
 Aŭtrà bŭvu **Milda**,
 O ši trečią jauniausióji
 Bŭvu mánu miėla⁸.

Šios formos istoriškumui nustatyti lemiamos įtakos gali turėti šalia pavartotas hipokoristikas avd. lie. *Ālda* (← avd. lie. *Aldonà* [žr. Kuzavinis, Savukynas 1994: 65]), t. y. neatmestina galimybė, kad ir užfiksuotas antroponimas *Milda* taip pat reflektuoja **trumpinį**⁹, t. y. vieną avd. lie. *Matilda* (žr. Salys 1983: 235; Kuzavinis, Savukynas 1994: 265) variantų resp. **M[at]ilda*, plg. avd. la. *Milda* ← avd. la. *Matilda* (plg. Siliūš 1990: 234, 240; dar žr. 27 išn.), avd. blr. *Мільда* ‘Milda’ ← avd. blr. *Маўільда* ‘Matilda’ (Uscinovič 2011: 141). Tiesa, Antanas Salys (1983: 237), nors ir abejodamas, avd. lie. *Milda* priskyrė autentiškoms formoms, paminėdamas ir 1-ąją jo reikšmę ‘vadinamoji senovės lietuvių deivė’.

Latvių ir gudų vardo *Matilda* ↔ *Маўільда* ir jo trumpinio *Milda* ↔ *Мільда* kilmę, matyt, reiktų sieti su avd. v. *Mathilde* (žr. toliau), o rytų slavų — dar ir su lenkų kalbos tarpine lytimi avd. s. le. *Mat(h)ildis* (fem. [SEMSO V: 104, 166]) (→ avd. le. *Matylda* [žr. schemą]), suponuota avd. v. v. a. *Mahtilda* / *Mat(h)ild(a)* / *Mat(h)ildis* (→ avd. v. *Mathilde* ‘Matilda’ [žr. Förstemann 1856: 898–899; Socin 1903: 45, 126]) ← sub. s. v. a. *maht*

⁷ Žr. Hanusch 1842: 244; Lelewel 1863: 209, 471; Kviklys 1965: 290; Salys 1983: 237; Zinkevičius 1985: 76, 2008: 554; Baldžius 2005: 337; Zemzare 2011: 247; Bětáková, Blažek 2012: 129.

⁸ Vakarų aukštaičių kauniškių veliuoniškių formos praet. 3 sg. *bŭvu*, pron. poss. *mánu* reflektuoja nekiričiuoto sutrumpėjusio *ō > ū* kaitą (plačiau žr. Grinaveckis 1961: 115, 117).

⁹ Plg. Lietuvoje vartojamus (ar vartotus) kalendorinius antroponimus ir jų trumpinius: *Angela* ↔ *Gela*, *Emilija* ↔ *Milė*, *Talida* ↔ *Lida* ir kt. (žr. Salys 1983: 286).

‘jėga, galia ir kt.’ + sub. s. v. a. *hiltja* ‘dvikova, peštynės’ (žr. Schützeichel 2012: 151, 213; Pott 1859: 246).

Akcentuotina, kad avd. (pavardžių) le. *Milda, Mildo*¹⁰ (žr. SNWP VI: 365) kilmė dėl šaknies balsio *-i-* nesiejama su pavarde le. *Matylđa* (SNWP VI: 258) ← avd. (vardas) le. *Matylđa*.

Lietuvių vardo *Milda* iš tiesų būta populiaraus — vartotas net kompozitas avd. lie. *Mildgita* ← *Milda* + *Gita* (žr. Salys 1983: 286).

Tenka apgailestauti, kad iki šiol stengiamasi pagrįsti analizuojamo mitonimo uzemos ‘meilė’ autentiškumą, siejant jį su visai skirtingos kilmės leksemomis, plg. mėginimą 1884–1886 m. *Auszros kalendoriuje* užfiksuotą mėnesio¹¹ pavadinimą *mylitis* ‘gegužis’ (LAK 1884: XII), *militis* ‘t. p.’ (LAK 1885: VIII), *mylytis* ‘t. p.’ (LAK 1886: 9) interpretuoti kaip „<...> prūsų *milijit* (*mylėti*), giminingo lietuvių *mylėti*, latvių *mīlet* „mylėti“, lenkų *miłować* „mylėti““ (Balsys 2009a: 150, 2019: 177) refleksiją, mat „<...> gegužės mėnuo vis tiek laikytinas meilės mėnesiu“ (Balsys ibd.).

Ruth L. Pearce (1952: 146) lie. dial. *Militis* buvo linkusi priskirti knyginiais žodžiams resp. neologizmams, nors tikėtina, kad ši leksema — Rytprūsiose vartotas germanizmas hibridas, kuriuo įvardytas sėjai paruoštos žemės laikas¹²:

¹⁰ Minėtina, kad lenkų pavardės, kilusios iš vardo resp. avd. le. *Milde* (masc. / fem. [SNWP ibd.]) ← s. le. *Milde* (masc.), kilmę vakarų slavų antroponimų tyrėjai (SEMSO V: 175) linkę interpretuoti dvejopai, t. y. šis onimas siejamas su:

(1) adj. v. v. a. *milte, milde* ‘geras, geranoriškas, draugiškas; kantrus’ (MLex I: 2139);

(2) adj. s. saks. *mildi* ‘galeistingas, draugiškas, mandagus; romus, drovus; dosnus’ (Tiefenbach 2010: 273), adj. s. v. a. *milti* ‘dosnus; geras, švelnus’ (Schützeichel 2012: 224).

Abu minėti asmenvardžiai s. le. *Milde, Mildo* traktuojami kaip **ne**aiškios kilmės (žr. SEMSO VII: 395).

¹¹ T.Narbuto (1846: 297) sukurtas, o L. Jucewicziaus (1846: 306) ir J. I. Kraszewskio (1847: 258) pakartotas mėnesio pavadinimas *Mildwinis* (*Mildziu*) ‘balandis’ / *Mildwinis* ‘gegužė’ (žr. Skardžius IV: 37; Pearce 1952: 132, 146) mitonimo *Milda* autentiškumo gynėjų, nors ir nenoriai, priskiriamas pramanams (žr. Balsys 2019: 177).

Minėtina, kad balandžio mėnesio sąsaja su T.Narbuto sukurtu mitonimu *Milda* yra italikų mitologijos realių imitacija, mat būtent balandis buvo siejamas su deive Venera (plačiau žr. Wissowa 1912: 288).

¹² Plg. Theodoro Lepnerio (1744: 110) XVIII a. Rytų Prūsijos gegužės mėnesį vykdyto pagrindinio žemės ūkio darbo apibrėžtį: „Der May, Semen, von Seti fāen, weil als denn die Sommer=Saar am häufigsten ausgefāet wird“ resp. **Gegužis, sėmuo, iš sėti, nes tuomet vasarajos dažniausiai pasėjamas**.

Dar plg. teiginį, kad „XIX a. Lietuvoje sėti būdavo pradedama maždaug vienodu laiku — balandžio, **gegužės** mėnesiais <...> 1819 m. Kauno pavieta žirniai, pupos, lęšiai, avižos, vasariniai rugiai ir kviečiai buvo pasėti paskutinėmis balandžio dienomis, miežiai, linai — **gegužės** pabaigoje <...>“ (Dundulienė 1963: 150).

lie. dial. (RPr.) *mylitis / militis / mylytis*¹³ ‘gegužis’ ← lie. dial. (RPr.) *milytis ‘išpurentos / sėjai paruošos žemės mėnuo = gegužis’ ← v. dial. (RPr.) *Mill / Müll* ‘puri, išpurenta žemė; dulkės ir kt.’ (Fr II: 64, 77) + suff. lie. **-ījō-* (*n. qualitatis*)¹⁴.

Visai kitos kilmės *mild-* konstrukto homoformos — lietuvių hidronimai ir toponimai:

- (α) hidronimai — *Мильдануня* šlt. (Kretkampis — Šk [žr. Sprogis 1888: 188]), *Mildupis* ‘upelis, sutekęs su Merkiu, tekęs per Perloją’ Vrn (BNPK — Stasio Dabušio duomenys; AVK; Vanagas 1981: 215);
- (β) toponimai — *Milda* k. Mrk (AOV 124; AVK; BNPK) ↔ *Milda / Milda* ‘Lydekininkų kaimas Alytaus r.’ (AVK), *Mildos slėnis* Sd (Balsys 2009: 138), *Mildany* 1611 k. Šd (AOV [IŠK]) ↔ *Milduny* k. Viln (SGK 881) ↔ *Милдуна* k. Viln, *Милдуны* k. Viln (SVV 31, 42), *Mildziuny* k. Viln (SGK 104) ↔ *Мильдзюна* k. Viln, *Мильдзюны* k. Viln (SVV 27, 37), *Mildiškių valakas* Všn (AVK) ↔ *Mildiškės* k. Všn (IŠK, VRM), *de Mildinieny* k. 1690, *de Milduny* k. 1697 (KMChr 11 [IŠK]).

Visų šių toponimų ir hidronimų etimologija neaiški dėl šaknies struktūrinio elemento *-i-* (plg. Vanagas 1981: 215). Minėtina, kad anksčiau išvardytų vandenvardžių (resp. *α* grupės onimų) kilmę nustatyti nesudėtinga, pasitelkus lengvai pagrindžiamas etiologijos alternantus, plg. hidr. lie. *ruczaj Meldenupis*¹⁵ 1796 upl. Klm (IŠK), *Mélida* up. Trg ↔ *Méldé* upl. Pgg, *Meldutiškaitė* b. Mrk, *Meldinė / meldzinė*/ b. Srj, *Meldinis* ež. Sn, *Meldikupė* up. Trg, *Meldynas* ež. (dab. Dringių ež.) Všn (AVK; dar žr. Bilkis 2008: 162) — visų jų šaknis siejama su sub. lie. *méldas* ‘viksvinių šeimos augalas (*Scirpus*); nendrė’¹⁶ (LKŽe; dar žr. Vanagas 1981: 209–210; Bilkis 2008: 281, 285), t. y. augalu, gausiai vešintiu vandens telkiniu priekrantėse, plg. *Ežero pakraštyje auga švendrės, meldai* (LKŽe). Vadinasi, galima spėti, kad vandenvardžių *Мильдануня* ↔ *Mildupis* šaknies *-i-* antrinis resp. *ne*etimologinis, atsiradęs dėl regresyvinės asimiliacijos, plg. *M-ī-ldup-i-s* ← *M-e-ldup-i-s (↔ *ruczaj Meldenupis*).

¹³ Zigmo Zinkevičiaus (1966: 108) teigimu, Rytų Prūsijos lietuviai pailgindavo tautosilabinio junginio *-il-* pirmąjį dėmenį. Ši taisyklė tinka argumentuoti ir minėto germanizmo šaknies balsių *-i-* ↔ *-y-* įvairavimą, mat v. dial. (RPr.) *Mill* suponuoja trumpąjį *ī* (uždaras skiemuo). Vadinasi, pirminė šio mėnesio pavadinimo forma suponuoja šaknį **mil-*.

Minėtina, kad šaknies *mil-* ↔ *myl-* balsio kokybės įvairavimas užfiksuotas prūsų onimuose, plg. avd. pr. *Mildenne* ↔ *Myldenne*, *Miluke* 1412 ↔ *Myluke* 1396 ir kt. (žr. Trautmann 1974: 59).

¹⁴ Apie šią priesagą plačiau žr. Ambrasas 2000: 135–136; Kregždys 2006: 161–163; dar žr. Skardžius I: 354–356.

¹⁵ Dar plg. top. lie. *Мельденунь* dr. Krž (žr. Sprogis 1888: 185).

¹⁶ Plg. hidr. lie. *Maldėnis* up., *Maldupis* up., *Maldžiupis* up. ← sub. lie. *máldas* ‘meldas — viksvinių šeimos augalas (*Scirpus*)’ (žr. Vanagas 1981: 202).

Identišką resp. regresyvinės asimiliacijos suponuotą šaknies balsio *-e-* → *-i-* kaitą reflektuoja ir top. la. *Mīldeni*², *Mildiņi* (žr. Endzelīns 1961: 437), plg. top. la. *Meldine* pv., *Meldines* pv., *Mēldiņi*, *Mēldiņi*, *Mēldi*, *Mēldiņu sudmalas* (Endzelīns 1961: 406; Plāķis 1939: 477) ← sub. la. *mēldi* ‘meldai ir kt.’ (ME II: 594–595). Tiesa, top. la. *Mīldeni*² gali suponuoti ir struktūrinių elementų *-i-...-e-* metatezė resp. **M-e-īd-i-ni*² → *M-i-īd-e-ni*².

Todėl Aleksandro Vanago (1981: 215) spėjimas, neva „Mild-upis <...> Gal iš avd. *Milda*“, koreguotinas iš esmės.

Sudėtingesnis **β** grupės vietovardžių etiologinės raidos aiškinimas — sie-
tinias ir su hipokoristikų vartoseną, plg. hydr. lie. *Mēldikupė* up. (žr. anksčiau) **trumpinį** hydr. lie. *Mēdė*¹⁷ up. Trg (žr. Vanagas 1981: 209), t. y. analizuojant top. lie. *Milda* / *Milda* ir kt. kilmę, išskirtini du šių onimų struktūrinių elementų kitimo būdai:

- (1) anksčiau minėta regresyvinės asimiliacijos suponuota *-i-* ← **-e-* kaita, plg. *Mildany* 1611 k. Šd, *Милдуньы* / *Mildziuny* k. Viln ↔ *Meldūnė* mšk. Alz (LMV 140), *Meldžiūnai* (Lauksodis — Pkr [LATŽ 179]); *Mildiškių valakas* ↔ *Mildiškės* k. **Všn** ↔ *Meldaikiai* k. **Všn**, *Mēldiškės* k. Sdk (AVK), *Meldiškės* mš. Vdn (LMV 140), *Meldēniškės* pv. Vrn (BNPK; AVK);
- (2) hipotetinių trumpinių vartoseną resp. *Milda* / *Milda* k. Mrk ← **Mildagiškė* / *Mildegiškė* (↔ *Mildegiškė* pv. / dr. Tv [AVK]) ← sub. lie. dial. *mīlas* ‘storas veltas vilnonis namų darbo audeklas’ (LKŽe; dar žr. PPAŽ I: 653–654) + sub. lie. dial. *degatis* ‘didelis karštis’ **Vs** (LKŽe)¹⁸, t. y. suponuotina protosemema **milo* gamybos vieta (tuo garsus kaimas)¹⁹, mat gamindami šį audinį, žmonės patalpindavo jį į kubilą ar lovį ir mindžiodami užpildavo „<...> **šiltu** vandeniu ir **karštu** pelenų šarmu. **Dzūkijoje** audinį apipildavo **karštu** vandeniu ir daužydavo kultuve“ (LEEŽ 185; dar žr. Dundulienė 1982: 143, 1991: 129) ↔ „Suveltą m. **karštai** nuspausdavo“ (LE XVIII: 435).

Šis audinys lietuvių²⁰ buityje turėjo ypatingą reikšmę: jis naudotas sernėgoms siūti, pusemiliai ir mileliai — vyriškiems kostiumams bei moteriškiems drabužiams (žr. Dundulienė 1991: 131, 140, 142, 146–147).

¹⁷ Plg. šio vandenvardžio variantą *Mēlda* up. Trg (AVK).

¹⁸ Dar plg. sub. lie. dial. *degamā* ‘karštis’ Arm (LKŽe).

¹⁹ Plg. žemaičių toponimus: *Mildagė* k. Tl, *Mildagės kaimas* Všov, *Mildagio kálnas* Janapolės apylinkė (AVK).

²⁰ P. Dundulienė (1991: 141) teigė, kad kuršiai iš juodo milo siūdavo gedulingas juodskraistes.

Vakarų baltų onimų²¹ registruose užfiksuotas avd. pr. *Milde* 1361. Šis antroponimas buvo vartojamas Varmėje (minimas *Altkirch* kaimo šalia Gutstado žemių dovanojimo akte) — juo įvardytas prūsų raitelis *Milde* resp. „eques prut.“ (CDW II: 332, 636) ir Semboje (žr. Trautmann 1974: 59). Pabrėžtina, kad šis onimas vartotas įvardyti kilminguosius²² minėtų Prūsijos sričių gyventojus, pvz., riterius, dažniausiai vokiečius, o ne vakarų baltus. Todėl visiškai tikėtina, kad avd. pr. *Milde*²³ — vakarų germanų²⁴ **skolinys**, mat avd. v. *Milde* germaniška kilmė abejonių nekelia²⁵ (plačiau žr. Blažienė 2018: 243; dar žr. Pott 1859: 144, 283), plg. germanizmą avd. s. le. *Milde* (žr. SEMSO V: 175).

Šį vardą Reinholdas Trautmannas (1974: 59) lygino su top. pr. *Milden* 1420, *Mylditen* 1405 (žr. Gerullis 1922: 99; dar žr. Blažienė 2005: 121), plg. Georgo Gerullio (1922: 98–99) identišką nuomonę.

Vis dėlto pirmiausiai avd. pr. *Milde* reiktų lyginti su bendrašakniais asmenvardžiais: avd. pr. *Ditte Mildekyn* 1408, minimu Brandenburgo (Varmės miesto) komturų įsakuose; avd. pr. *Mildenne*, užfiksuotu Semboje sudarytuose dokumentuose, nors šiuo vardu vadintas vyras buvo gimęs Vėluvoje (v. *Wehlau*; nuo 1946 m. — *Znamenskas*), t. y. Notangoje bei avd.

²¹ Minėtina, kad avd. pr. *Mildawtz* 1341 (žr. CDW II: 3–4; Trautmann 1974: 59) su analizuojamu mitonimu *Milda* nesusijęs, mat reflektuoja dūrinį pr. **Mil-* (← avd. pr. *Mile* 1363 [Trautmann ibd.]) + pr. *Dautas, plg. avd. s. lie. *Dautis* → avd. lie. *Dautas* (žr. Zinkevičius 1977: 134, 230, 2008: 308).

²² Plg. Sembos prūsų baudžiauninkų vardus, reflektuojančius šaknį pr. *meld-*: avd. pr. *Meldico*, *Meldite* (žr. Trautmann 1974: 57). Šie vardai, spėtina, suponuoja pravarde, sietinas su sub. pr. *mealde* ‘žaibas’ E 52, t. y. pr. *mēlde ‘t. p.’ (su cirkumfleksiniu *-ē-*: *mēlde) < verb. bl.-prasl. **meld-* / **mald-* / **mild-* (**muld-*) ‘žaibuoti, griauti’ = *trinti, malti; žaibuoti, griauti’ < verb. ide. **meldh-* / **moldh-* / **mūdh-* ‘t. p.’ (plačiau žr. PEŽ III: 116–117), plg. avd. (pravardes) lie. *Žaibas* ‘ūmas būdo ir kvailas; greitakalbis, didelės apatinės lūpos (jo drūtabalsis kaimynas pramintas *Perkūnu*)’, *Žaibukas* ‘greitas, landus vadovas’ (žr. Butkus 1995: 455). Dar plg. top. pr. *Melldigklauk* 1542 ← avd. pr. *Meldico* (plačiau žr. Deltuvienė 2006: 35, 48, 176, 389).

²³ Pasitaiko asmenvardžių, kurių šaknies *-e-* autentiškumas kelia pagrįstų abejonių, plg., pvz., avd. pr. *Melde*, paminėtą Kristburgo fiskalinių dokumentų rinkiniuose, į kuriuos įtraukti Pagudės *Kersiten* (le. *Rychlikt*) valstybinio turto surašymo duomenys (žr. Trautmann 1974: 57). Galima atsargiai spėti, kad šio onimo, kuriuo galbūt įvardytas kilmingas turto savininkas (spėtina — vokietis), šaknies *-e-* reflektuoja (a) regresyvinės asimiliacijos suponuotą kaitą, t. y. *-e-* < *-i-* resp. *M-e-ld-e* ← *M-i-ld-e*; (b) pirminį *-i-* dėl Prūsijos dokumentuose pasitaikančios grafemų *i* ↔ *e* alternacijos, plg. avd. pr. *Milucke* 1398, *Miluke* 1412 ↔ *Melucke*, *Meluke*, *Melwke* 1398 ir kt. (žr. Trautmann 1974: 59–60).

²⁴ Šio antroponimo galimas substratines lytis žr. 10 išn.

²⁵ Dar plg. Saksonijos-Anhalto hidronimą — upės pavadinimą *Milde* (→ *Mulde*) < verb. ide. **mel-* / **mil-* ‘smulkinti, sutrinti’ (žr. Greule 2009: 152; DO 213, 420), Tiuringijos oikonimą *Milda* (žr. DO 420; dar žr. Blažienė 2018: 243).

Tiesa, Anatolijus Nepokupnas manė, šį onimą esant prūsišką (žr. Nepokupnyj 1976: 120).

pr. *Mylden*, žinomas iš Elbingo dokumentų rinkiniuose minimo kaimo *Bordehnen* (le. *Burdajny*) valstybinio turto surašymo duomenų, t. y. Pagudės (dar žr. Trautmann 1974: 59). Jų germaniška kilmė argumentuotina tos pačios etninės priklausomybės toponimų formaliąja struktūra, plg. top. v. *Mildenau* k. (Sorau ap. — dab. *Żary*), *Mildenberg* k. (Zehdenicko ap.), *Mildenhagen* ap. (Meyenburgo apyl.), *Mildnitzfelde* vs. (Arnswaldo ap. — dab. *Choszczno* [žr. NTSGW III: 201]).

Visai kitos — baltiškos kilmės Varmės hidronimas pr. *Mildige*, *Mildie* 1296 šlt. (PrUB I: 419), *Mildio* 1314, *Mildie*, *Mildeyn*, *Mildyge* šlt. (Gerullis 1922: 98), suponuojantys germanizuotą variantą hydr. pr. *Milde*²⁶ 1398 šlt., kurių etimologija siejama su sub. lie. *mēldas* ‘viksvinių šeimos augalas (Scirpus); nendrė’ / sub. la. *mēl̥di* ‘meldai ir kt.’ (žr. Gerullis ibd.). Toks spėjimas visiškai tikėtinas, mat vandenvardžio ir prie vandens telkinių (ar juose) veštinčio augalo sąsaja akivaizdi. Minėtų hidronimų šaknies *-i-* kilmė, spėtina, grįstina arba jau minėta regresyvine asimiliacija (žr. anksčiau), arba akūtinio pr. **-el-* resp. trumpojo **-ē-* grafine fiksacija (plačiau žr. PEŽ IV: 239–240).

Apibendrinant, galima teigti, kad nė viena iš analizuotų mitonimo *Milda* homoformų **nesuponuoja** paveldėto konstrukto *mild-*, vartoto kurioje nors baltų kalboje.

3. Mitologemos *Milda* etimologinė analizė

Įprastai, pradėdant J. I. Kraszewskio (1847: 118) suformuluota mitonimo *Milda* kilmės nuoroda, jo etimologija siejama su sub. lie. *mēilē* ‘prisirišimo, atsidavimo jausmas kam nors; stipraus traukimo prie kitos lyties asmens jausmas ir kt.’ (LKŽe).

Joachimas Lelewelis (1863: 471) šio teonimo etiologiją aiškino, pasitelkęs sub. le. *mil[ošć]* ‘meilė’ + verb. le. *da[je]* ‘duoda, suteikia’, t. y. suponuojama protosemema **‘suteikianti meilė’*.

Pėteris Šmitas analizuojamą onimą priskyrė germanizmams, sietiną su avd. v. *Milde* (žr. Šmits 1926: 59)²⁷.

²⁶ Šis upelis tekėjo ir per Pagudės teritoriją, plg. jo paminėjimą 1315 m. dokumente (resp. August 3. Elbing. — Hochmeister Karl von Trier erneuert und verbessert die Handfeste der Brüder Wiltaute und Woginte mit der Gerichtsbarkeit und Kruggerechtigkeit gegen Verpflichtung zu öffentlichen Diensten [žr. PrUB II — 135]). P. Dundulienė (1990: 114) jame minimą šaltinį vadina upe, nors vandenvardžio tipas tekste apskritai neįvardytas (žr. Pakarklis 1948: 257), ir sieja ją su teonimu *Milda*.

²⁷ Plg. avd. la. *Milda* ← adj. v. *mild* ‘švelnus, atlaidus, geras’, dar plg. avd. la. (dem.) *Mildēns*, *Mildulēns* (žr. Siliūš 1990: 240). Tiesa, Klāvas Silinis nurodo ir galimą trumpinio vartosenos galimybę.

Antanas Salys (1933: 90, 1983: 277), o vėliau ir kiti tyrėjai (žr. Zinkevičius 2008: 115–116; Pakerys 2009: 197), lietuvių antroponimų *Milas*, *Milgaudas*, *Milgintas*, *Milkantas*, *Milmantas* ir kt. šaknį *mil-* siejo tik su verb. lie. (*pa*)*milti* ‘imti mylėti, pradėti mylėti; pradėti vertinti, branginti; prisirišti, priprasti, pamėgti; pasidaryti mielam, meiliam, patikti’ (LKŽe). Vardo *Milda* šiai grupei nepriskyrė, nors ilgainiui jį interpretavo kaip paveldėtą mitonimą (žr. Salys 1983: 237; dar žr. 2 poskyrį).

Bronys Savukynas (Kuzavinis, Savukynas 1994: 42, 271) avd. lie. **Milda*²⁸ priskyrė paveldėtos leksikos refleksijoms, nors ilgainiui jį interpretavo kaip pramaną (žr. 2 poskyrį). Nurodęs gerai žinomą faktą, kad pirmą kartą šis vardas paminėtas T.Narbuto veikale resp. „<...> iš vieno T.Narbuto minimos sen. liet. „meilės ir meilinosi deivės“ vardo *Milda* <...>“, šis tyrėjas pateikė, jo teigimu, bendrašaknius atitikmenis lietuvių ir sūduvių kalbose:

- (1) adv. s. lie. *mild-ìngai* ‘draugiškai’ (vieno Doričiaus iš Marcinkonių užrašytas žodis);
- (2) verb. jtv. *mild-at* ‘mylėti’ (remiamasi Zigmo Zinkevičiaus [1985: 76] spėjimu).

Jokios detalios leksemos analizės ar etimologinio aprašo B. Savukynas nepateikė. Toks leksinio semantinio konstrukto *mild-* lizdo formavimas kelia pagrįstų abejonų, mat:

- (α) nesuprantama, kodėl B. Savukynas XX a. pradžioje Aleksanderio Doričiaus Marcinkonyse užrašytą būdo prieveiksmio lytį lie. dial. *mildìngai* ‘freundlich resp. draugiškai, švelniai, meiliai, džiugiai, geraširdiškai’ (žr. Doritsch 1912: CXLIX) susiejo su senąja lietuvių leksika, kuriai įprastai priskiriamos XVI–XVII a. raštuose užfiksuotos leksemos;
- (β₁) pasikliauti bulgarų kalbininko ir etnologo A. Doričiaus, kuris 1907–1909 m. kelis kartus lankėsi Lietuvoje ir rinko tarminę medžiagą, pateikiamos faktografijos autentiškumu, t. y. tinkama lietuvių kalbos šnektose vartotų formų ir jų semantinės vertės fiksacija, negalima, plg. Prano Skardžiaus (LE V: 126) nuomonę apie šio tyrėjo 1912 m. veikalą:

„Pats veikalas pasirodė menkos vertės, nes autorius, kaip reikiant nemokėdamas skirti priegaidžių, nerado pvz. šnekamojoje žmonių kalboje ir pastovių ilgųjų bei trumpųjų balsių. Jam atrodė, kad garsai kartais vienaip, kartais kitaip tariami, net viename ir tame pačiame sakinyje“.

²⁸ Asterikso ženklui Kazimieras Kuzavinis ir B. Savukynas žymi vardus, nepaliudytus istoriniuose šaltiniuose, bet XX a. pradėtas vartoti lytis (plg. Kuzavinis, Savukynas 1994: 50).

(β₂) pietinių pietų aukštaičių šnektų, kurioms priskiriama ir Marcinkonių šnektą, žodyne A. Doričiaus nurodyta lytis apskritai **ne**minima (žr. PPAŽ I: 654).

A. Doričiaus užrašyta forma *mildīngai* ‘freundlich’, matyt, suponuoja konotatą ‘nuolankiai’, o **ne** ‘draugiškai’, kaip interpretuoja B. Savukynas (žr. anksčiau). Daryti tokią prielaidą galima, remiantis šio prieveiksmio vartoseną minėto bulgaro tyrėjo (žr. Doritsch 1912: 65) nurodytame sakinyje:

„A'idamas kel' ū susitiko trókštantį žmógu, katrás norėje labai gėrti iz dídel' o kárščo, **mildīngai** práše pàs maskól' ū, kàt jìs jì pag' álbet duót jám iz manérkos vánden' o atsig' árt“.

Vadinasi, galima daryti atsargią prielaidą apie klaidingai užrašytą formą (plg. P. Skardžiaus argumentus) arba okazionalizmo vartoseną, t. y. vietoj lietuvių šnektose ir senuosiuose raštuose užfiksuotos lyties adv. s. lie. *maldīngai* ‘pamaldžiai, dievobaimingai, dievotai’ (LKŽe) ↔ adj. lie. dial. *maldīngas*, *-a* / *-à* ‘pamaldus, dievotas’ (ŠVŽŽ I: 413; VŠŽ 369) šioje šnektose kokio nors informanto vartotą formą su pradžios *-i-* vietoj pirminio *-a-* (dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. adv. lie. dial. *m-a-lđīngai* ‘pamaldžiai, dievotai ↔ nuolankiai’ → [? okazionalizmas] adv. lie. dial. *m-i-lđīngai* ‘t. p.’), žinoma, jei tai nėra blogai A. Doričiaus išgirstas žodis, reflektuojantis prasminę sintagmą ‘pamaldžiai ↔ nusižeminęs resp. nuolankiai prašė’, o **ne** ‘draugiškai’.

Remiantis šia analize, galima atmesti B. Savukyno hipotezę apie galimą etimologinę avd. lie. *Milda* ir adv. lie. dial. *mildīngai* ‘nuolankiai’ sąsają;

(γ) verb. jotv. *mildat* ‘mylėti’ ir avd. lie. *Milda* genetinis ryšys, grindžiamas verb. lie. *mēlsti* ‘(labai) prašyti, maldauti; malda prašyti; kviesti, prašyti kur; kreiptis maldomis į Dievą, šventuosius, kalbėti maldas’ (žr. Zinkjavičius 1984: 16; Zinkevičius 1985: 76), neįtikėtinas dėl semantinio faktoriaus — verb. lie. *mēlsti* nesuponuoja sememos ‘mylėti’.

Ši gana svarbų reikšmės aspektą anksčiau yra aptaręs Kazimieras Būga (II: 166), plg. lie. „mēldžia dievą“ = „mīnkština dievą“ (Būga ibd.), t. y. „palenkia dievą savo pusėn“ (plg. PEŽ III 101). Vis dėlto šio, neva jotvingių, žodžio istoriją reiktų aptarti atskirai. Tokios morfologinės struktūros, kokia ji pateikiama Viačeslavo Zinovo rastame (tiksliau, spėtina — sukurtame) ir „perrašytame“ rankraštyje²⁹, ši forma jokiū būdu negali būti aiškinama kaip baltiška, mat jotvingių kalbai, itin artimai prūsų šnektoms (žr. [ir literatūrą] Kregždys 2020: 94–95), „meilės“ raiškos veiksmožodis galėjo būti vartojamas

²⁹ Plg. labai taiklų Danielio Petit'o (2010: 21) teiginį apie šį „šaltinį“: „Das sogenannte “Polnisch-Jatwingsische Glossar” <...> kann **nicht** mit Sicherheit der jatwingsischen Sprache zugeschrieben werden und muß daher als zuverlässige Quelle dieser Sprache außer acht gelassen werden“.

tik **be** šaknies struktūrinio elemento **-d-**, plg. prūsų Enchiridiono pavyzdžius: verb. pr. *milijt* ‘mylėti’ III 29₁ resp. **militvei* ‘t. p.’ < bl. **milē-* ‘t. p.’ < sub. bl. **mīle* ‘meilybė (meilumas), mielybė (mielumas)’ (plg. sub. pr. *mijlin* ‘meilė’ III 125₂) < adj. bl.(-prasl.) **mīla-* ‘meilus, mielas’ (> adj. pr. *mijls* ‘t. p.’ III 49₈) < adj. bl.-prasl. **mīla-/mēila-* ‘t. p.’ < ide. **mēi-* / **mī-* ‘švelnus, minkštas, meilus’ (žr. PEŽ III: 137–139; IEW 711).

Minėtą leksemų gretinimo pagrįstumą aptarė Wolfgangas Schmidas (1986: 285), įrodęs, kad taip vadinamo *Pogańske gwary z Narewu* žodynėlio autorius beveik neišmanė baltų kalbų, bet svarbiausia, kad jis daugelį fonomorfologinių šio šaltinio neatitikimų aiškino (šiaurės-)rytų jidiš kalbos įtaka (plačiau žr. Dini 2000: 222). Vadinasi, galima spėti, kad taip vadinamas jotvingių kalbos reliktas verb. jotv. *mīldat* ‘mylėti’ iš tiesų reflektuoja vakarų germanų kalbos leksemą adj. jdš. מילד resp. *mild* ‘drovus; minkštas, švelnus; dosnus’ מילד און טענה 2011: 576). Taigi galima teigti, žinant jidiš kalbos leksikos kilmės kelią, šį žodį reflektuojant adj. v. v. a. *milde* ‘geras, geranoriškas, draugiškas; kantrus’ (žr. 10 išn.), o ne paveldėtą baltų leksemą.

Remiantis atlikta neva giminiškų leksemų analize, kurios su analizuojamu mitonimu nesusijusios (žr. anksčiau), formuluotinos kelios mitologemos *Milda* etiologijos hipotezės (žr. schemą):

- (I) spėtina, kad T.Narbutas galėjo naudotis Christophoro Manlijaus (1719: 236) veikalu, kuriame cituojami XIV a. vokiečių kronikininko, pranciškono Dytmaro (*Thietmarus Merseburgensis*) sukurtos *Liubeko kronikos* (*Chronicon Thietmari*) lužitėnų religijos motyvai, t. y. Torunės pranciškonų metraščių informacija ir šio klero atstovo žinota faktografija (žr. LTE III: 117; dar žr. MSKDS 385):

„Sed *Luitici*³⁰ redeuntes irati dedecus deæ³¹ fuimet illatum, queruntur. Nam hæc in vexillis³² formata à quodam *Hermann* Marchionis focio lapide uno trajecta est: & dum hoc ministri ejus Imperatori dolenter retuliffent, ad emendationem XII. talenta perceperunt. Et cum juxta *VVorzin*³³ civitatem ***Mildam*** nimis

³⁰ Apie lužitėnų etnonimo formą *Luitici* ir jo variantus *Luitici Slavi*, *Luiticii*, *Luititii*, *Luizici* ir kt. plačiau žr. ZGUL XVIII: 1111–1112.

³¹ Spėjama, kad šiame šaltinyje minima senųjų lužitėnų deivė *Slawa* (plačiau žr. Kollar 1838: 20–21).

³² Manoma, kad lužitėnai dvi karo vėliavas garbino kaip deives — remiamasi Dytmaro kronikos 1017 m. analų informacija (žr. Gebhardi 1789: 265; dar žr. Brückner 1980: 326).

³³ Top. v. *Wurzen* — miestas šiaurės rytų Saksonijoje prie Muldos upės, XII–XIII a. vadintas forma *Worzin*, kildinamas iš avd. s. luž. **Vorc-*, **Vorč-*, **Vork-* / **Vurč-* ← verb. s. luž. **vorčeti* ‘riaumoti, urgėti’ (žr. DO 708; dar žr. Schuster-Šewc IV: 1659).

effufam tranfire voluiffent, **deam** cum egregio L. militum comitatu alteram perdiderunt“ (Thietmarus Merseburgensis 1667: 223)

↔ „Et cum juxta Worzin civitatem **Mildam** nimis effufam tranfire voluiffent, **Deam** cum egregio L. militum comitatu alterum perdiderunt“ (Manlius ibd.)

vertimas —

*Be to, lužitenai sugrįžo įniršę, skundėsi, kad išniekinta jų deivė. Mat jos atvaizdas vėliavoje buvo akmeniu pramuštas kažkokio markgrafo Hermano bendražygio: kuomet apie tai jos (↔ deivės) patarnautojai (↔ žyniai) liūdesingai pranešė valdovui, kompensacijos gavo 12 talentų. Ir kuomet nusprendė persikelti per patvinsią **Mildą** šalia Vurcino miesto, 2-qją **deivę** su 50 kilmingų karių palyda prarado.*

Vadinasi, galima atsargiai spėti, kad T.Narbutas, galbūt ne itin gerai mokėjęs lotynų kalbą³⁴, hidronimą v. v. a. *Milda* (žr. 25 išn.) sutapatino su deivės vardu, o jos uzemą ‘meilės dievybė’ — su sub. le. *mil[ósc]* ‘**meilė**’ (plg. J. Lelewelio hipotezė [žr. anksčiau]), sietiną su adj. prasl. *milb ‘mielas, brangus, **mylimas**’ (plačiau žr. ESSJ XIX: 40, 46–48), suponavusį ir vakarų slavų vandenvardžius su šaknimi *mil-* (žr. DO 213);

(II) įmanoma, nors menkai tikėtina, kad šis teonimas sukurtas, pasitelkus vakarų germanų Nibelungų giesmės (*Nibelungenlied*)³⁵ pagrindinių personažų Zigfrydo (*Siegfried*) ir Krimhildos (*Kriemhild*) meilės motyvą bei vienos pagrindinių personažų sąsają su grožiu ir koketavimu (žr. Stodte 1956: 11, 43, 85):

2 Es war ein edles Mädchen fern im Burgundenland,
Schön, wie man keine andere in allen Landen fand,
Kriemhild genannt. Zum Weibe wuchs blühend sie heran.
Um ihretwillen büßte sein Leben ein manch tapferer Mann.

---

³⁴ Remiantis Redos Griškaitės (2014: 131) surinkta informacija, galima spėti, kad lotynų kalbos T.Narbutas mokėsi pats, plg. jo laiško istorijos profesorui Ignacijui Onacevičiui fragmentą: „Rinkau knygas, jas nurašinėčiau, rausiausi privačiuose ir viešuose archyvuose — kur tik galėjau, **išmokau skaityti** senus rusiškus, vokiškus, **lotyniškus** rankraščius, išmokau kalbas ir lietuvių kalbos dialektus [pasak istoriko dukters T.Narbutaitės-Mončiunskienės, jos tėvas mokėjo net devynias kalbas, „taip pat ir olandų, tokią madingą jo jaunystėje“, — R. G.], pririnkau įvairių ištraukų, užrašų, taip pat sulaukiau pagalbos iš tų tautiečių, kurie turėjo krašto senovės paminklų“.

³⁵ Šį viduramžių vokiečių herojinį epą su riterių romano elementais pirmą kartą 1757 m. publikavo Johannes Jakobas Bodmeris, t. y. T.Narbutas galėjo šį veikalą skaityti, mat pats teigė, kad vokiškai mokėjęs (žr. 34 išn.).

3 Sie mußte jedem **lieb** sein. Ja, mancher war so kühn,
Der hoffte, ihre Neigung und Huld beglücke ihn.
 Ein wenig nur des Reizes, womit Kriemhild bedacht,
 Der Zucht, des edlen Sinnes, hätt' andere Frauen reich gemacht.

283 Wie der Mond, der helle, vor den Sternen steht,
 Wie mild sein reines Leuchten durch die Wolken geht,
 So **kam sie gleichen Glanzes, umringt von ihren Frau'n,**
Und höher schwoll den Helden das Herz vom Glück,
sie anzuschauen.

629 Als Siegfried an der Seite des lieben Weibes lag,
Da dünkte ihre Gunst ihn des höchsten Glücks Ertrag,
 Und teurer ward die Frau ihm noch als sein eigener Leib.
 Verschmäh't hätt' er wohl tausend um diese einzige, sein Weib!

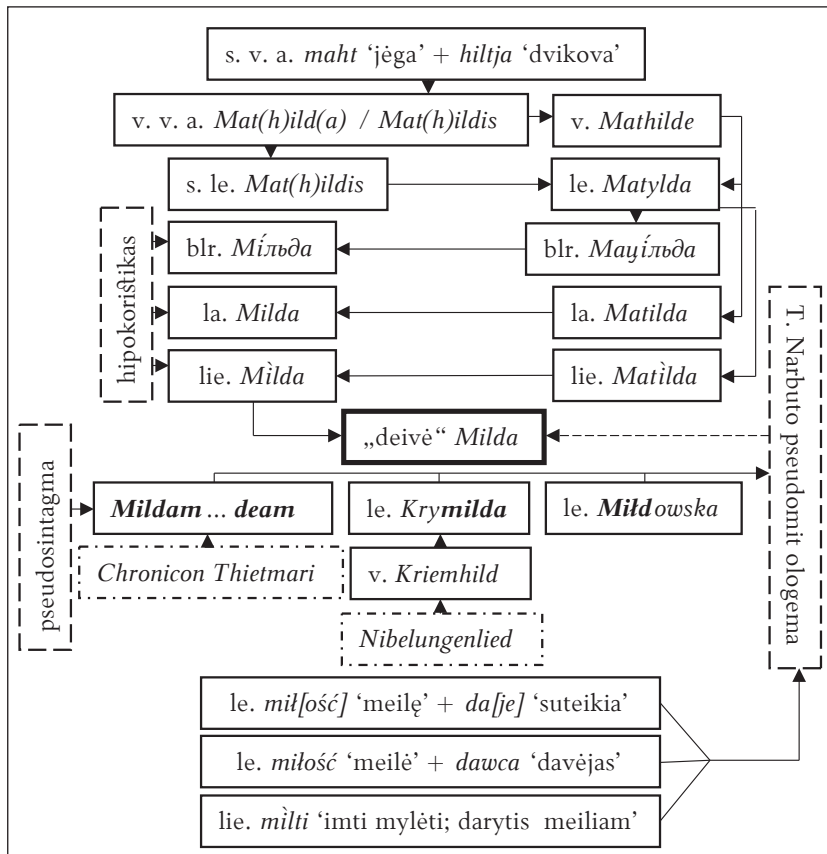
Iškelti tokią hipotezę galima, remiantis (a) T.Narbuto susidomėjimu germaniškąja kultūra apskritai (dar žr. 34 išn.), plg. R. Griškaitės tvirtinimą, kad „<...> į **Skandinavijos** kraštus T.Narbutą likimas nubloškė tada, kai jau buvo susiformavęs ne tik pomėgis istorijai, bet galbūt — net ir tikslas parašyti Lietuvos istoriją. Maža to, kaip skaitėme minėtos pratarinės fragmente, iš tų kraštų T.Narbutas parsivežė **pirmą** apčiuopiamą **medžiagą** būsimajam **savo veikalui** <...> Skandinaviskasis T.Narbuto gyvenimo epizodas išryškintas neatsitiktinai — jis rodo, kiek dar daug reikia įdėti pastangų, norint susidaryti tikresnį, taigi ir objektyvesnį, vaizdą apie T.Narbuto veikalo „Dzieje narodu litewskiego“ genezę“ (Griškaitė 2014: 128); (b) lenkų kalbos, kurią dažniausia vartojo T.Narbutas, Krimhildos vardo formų formaliąja raiška, plg. avd. le. *Krymilda* (žr. Szabrański 1881: XVIII, XX, 25, 47, 57, 62 ir kt.), t. y. suponuotinas hipokoristikas avd. le. *Milda (ne pavardė [žr. SNWP VI: 365; dar žr. 2 poskyrį]);

(III) remdamasis panašiu onimu į avd. le. *Mildowska*³⁶ (SNWP VI: 371) ir liaudies etimologijos principu sieti panašiai skambančius žodžius, matyt, šį antroponimą galėjo tapatinti su sub. le. *miłość* 'meilė, mylėjimas, mėgavimasis' (Linde III: 99) ir sub. le. *dawca*³⁷ 'davėjas, dovanotojas; kūrėjas' (Linde I: 411–412), t. y. suvokė šią pavardę kaip **duodanti, suteikianti meilę';

³⁶ Plg. A. Salio (1983: 406) užfiksuotas Vilniaus krašto gyventojų pavardes: *Miladowski, Milada, Miladaitis, Miladūnas, Miladonis, Miladėnas, Miladynas*.

³⁷ Plg. *Pallas była dawcą oliwy* (Linde I: 412) resp. *Atènè Paladè buvo alyvmedžio kūrėja*.

- (IV) vakarų germanų trumpinį avd. lie. *Milda* (← avd. lie. *Matilda* [apie šį vardą žr. 2 poskyrį]) T. Narbutas, paisydamas anksčiau įvardytos liaudies etimologijos, galėjo tapatinti su —
- (α) sub. le. *mil[ošć]* ‘meilė’ + verb. le. *da[ŋe]* ‘duoda, suteikia’ (J. Lelewelio hipotezė [žr. anksčiau]);
- (β) verb. lie. *mīliti* ‘imti mylėti; darytis mielam, meiliam’ ↔ *pamīliti* ‘pradėti mylėti; pasidaryti mielam, meiliam, patikti’ (LKŽe).

Schema. Pseudomitologemos *Milda* etiologijos seka

Paisant mitologinio autentiškumo kriterijaus, itin kritiškai vertintinas T. Narbuto pateiktas teonimo *Milda* atributikos bei funkcijų aprašas, iš esmės

dubliuojantis³⁸ antikos deivės Veneros kulto informaciją (dar žr. 11 išn.), plg., pvz., šiuos kongruencijos faktus:

- (α) po šios dievybės kojomis augdavusios gėlės;
- (β) balandis — Veneros paukštis;
- (γ) jos vežimaitį tempia 4 balandžiai, gulbės arba žvirbliai (žr. Osiński III: 617–620).

Nekyla jokių abejonių, kad T.Narbutas, kurdamas mitonimą *Milda*, rėmėsi antikos mitonimų sąvadais, spėtina, Alojzio Osińskiego mitologijos žodynu, kuriame nurodyti visi anksčiau minėti antikos Veneros kulto ypatumai, atributika ir funkcijų įvairovė.

Tokią prielaidą taip pat suponuoja T.Narbuto vartojamos antikinių mitonimų formos, atitinkančios A. Osińskiego, o *ne* Pierre'o Chompré veikalo faktografiją, plg. *Alexirhoe*, *Alyxothoe* (žr. Chompré 1784: 26) ≠ *Alexothoe* (žr. Osiński I: 120) ↔ *Alexothe* (žr. Narbutt 1835: 61). Akcentuotina, kad P. Chompré (1784: 401–403) žodyne nėra duomenų apie Veneros sąsają su gėlėmis, taip pat nenurodyta, kiek balandžių ar gulbių traukė jos vežimaitį, nors T.Narbutas (ibd.) teigė, kad naudojęsis P. Chompré veikalo Dominiko Szybińskiego vertimu, tačiau to nereflektuoja formalioji mitonimų raiška bei mitologemos *Milda* atributų bei funkcijų aprašas. Kyla pagrįstų abejonių dėl T.Narbuto sąmoningo skaitytųjų klaidinimo, nurodant kitą mitologijos šaltinį, taip siekiant nuslėpti tikrąjį mitonimo *Milda* prototipą — antikos Venerą.

4. Išvados

1. Mitonimo *Milda* etiologija grįstina 4 būdais:
  - 1α. Dytmaro *Liubeko kronikoje* minimų prasminių dėmenų *Mildam... deam* pseudosintagma;
  - 1β. hipokoristiko avd. le. *Milda* sąsaja su avd. le. [*Kry*]*milda*, remiantis *Nibelungų giesmės* personažų Zigfrydo ir Krimhildos meilės motyvacija;
  - 1γ. panašaus onimo į avd. le. *Mildowska* sąsaja su sub. le. *miłość* ‘meilė, mylėjimas, mėgavimasis’ ir sub. le. *dawca* ‘davėjas, dovanotojas; kūrėjas’, suponuojančių sememą *‘duodanti, suteikianti meilę’;

³⁸ Tiesa, kai kuriuos antikos Veneros (tiksliau — Venerų, mat jų būta 4-ių) atributus T.Narbutas šiek tiek sąmoningai keitė, pvz., 4-ių balandžių tempiamą vežimaitį pakeitė 2-ų karvelių ornitomorfiniu atitikmeniu.

- 1đ. germanizmo vartoseną — trumpinio avd. lie. *Milda* (← avd. lie. *Matilda* ← avd. le. *Matylda* ← avd. v. *Mathilde*) formalia sąsaja su sub. le. *mil[ósc]* 'meilė' + verb. le. *da[fe]* 'duoda, suteikia' arba su verb. lie. *milti* 'imti mylėti; darytis mielam, meiliam' ↔ *pamilti* 't. p.'
2. Mitologemos *Milda* funkcijos ir atributika suponuoja antikos deivės Veneros kulto imitaciją.
3. Mitonimas *Milda* — Teodoro Narbuto sukurtas pseudoteonimas.

Gramatinių terminų trumpiniai

adj. — lo. (*nōmen*) *adjectivum* 'būdvardis'
adv. — lo. *adverbium* 'prieveiksmis'
avd. — asmenvardis
dem. — lo. *dēminūtivus* 'mažybinis'
fem. — lo. *genus fēmininum* 'moteriškoji giminė'
hidr. — hidronimas (vandenvardis)
masc. — lo. *genus masculinum* 'vyriškoji giminė'
praet. — lo. *praeteritum (tempus)* 'būtais (laikas)'
pron. poss. — lo. *prōnōmen possessivum* 'savybinis įvardis'
sg. — lo. (*numerus*) *singulāris* 'vienaskaita'
sub. — lo. (*nōmen*) *substantivum* 'daiktavardis'
top. — toponimas (vietovardis)
verb. — lo. *verbum* 'veiksmažodis'

Kalbų trumpiniai

bl. — baltų (prokalbės)
blr. — baltarusių (resp. gudų kalbės) žodis
ide. — indoeuropiečių prokalbės rekonstruoti lytis
jđš. — jidiš (vokiečių aukštaičių tarmės [bavarų-austrų šnektų pagrindu], senojo ir viduriniojo laikotarpių hebrajų veldinių bei Vidurio ir Rytų Europos kalbų leksinio superstrato hibridinės kalbės) žodis (leksemos transkribuotos, remiantis Yidisher Visnshaftlekher Institut [YIVO], transliteruotos pagal lenkų jidiš perteikimo [PN-74/N-01212] sistemas)
la. — latvių (kalbės) žodis
le. — lenkų (naujojo laikotarpio [nuo XIX a.] kalbės) žodis
lie. — lietuvių (kalbės) žodis
lo. — lotynų (resp. klasikinio laikotarpio [t. y. I prieš m. e. — III m. e. a.]) (kalbės) žodis
jotv. — jotvingių (sūduvių)
pr. — prūsų (kalbės) žodis
prasl. — praslavų (slavų prokalbės)
RPr. — Rytprūsių arba Rytų Prūsijos (kalbės [resp. *Niederpreußisch* / *Hochpreußisch*]) žodis
s. le. — senojo laikotarpio lenkų (kalbės [XII a. 2-oji pusė — XV a.]) žodis
s. lie. — senosios lietuvių (kalbės [XVI a. — XVII a.]) žodis
s. luž. — senosios lužitėnų (sorbų [vakarų slavų] kalbės) žodis
s. saks. — senosios saksų (kalbės) žodis
s. v. a. — senosios vokiečių aukštaičių (kalbės [VIII–XI a. (iki 1050 m.)]) žodis
v. v. a. — vidurinėsios vokiečių aukštaičių (kalbės [nuo 1050 m. iki 1350 m.]) žodis
v. — naujosios vokiečių (aukštaičių kalbės [nuo 1650 m.]) žodis

Kiti trumpiniai

- Alz — Alizava (Kupiškio r.)
 ap. — apylinkė
 Arm — Armoniškės (Baltarusijos Respublika)
 b. — bala
 dr. — dirva
 k. — kaimas
 Klm — Kelmė
 Krž — Kražiai (Kelmės r.)
 Mrk — Merkinė (Varėnos r.)
 mš. — miškas
 Pgg — Pagėgiai
 Pkr — Pakruojis
 pv. — pieva
 Sdk — Sudeikiai (Utenos r.)
 Sn — Seinai (Lenkijos Respublika)
 Srj — Seirijai (Lazdijų r.)
 Šd — Šeduva (Radviliškio r.)
 Šk — Šakiai
 šlt. — šaltinis
 Tl — Telšiai
 Trg — Tauragė
 Tv — Tverai (Rietavo sav. ter.)
 upl. — upelis
 Vdn — Videniškiai (Molėtų r.)
 Viln — Vilniaus kraštas
 Vrn — Varėna
 Vs — Veisiejai (Lazdijų r.)
 vs. — viensėdis
 Všn — Viešintos (Anykščių r.)
 Všv — Viešvėnai (Telšių r.)

Šaltiniai

- AOV = *Alphabetisches Ortsverzeichnis des Verwaltungsbezirkes Litauen-Nord. Nach der Karte 1:100000 (Mit einem Uebersichtsblatt)*. Wilna: Wilnaer Zeitung, 1917/18.
- AVK = Lietuvos kalbos instituto Onomastikos skyriaus Abėcėlinė vietovardžių kartoteka
- BNPK = Kazimiero Būgos *nomina propria* kartoteka, saugoma Lietuvos kalbos institute
- CDW I–IV = *Codex Diplomaticus Warmiensiis oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands 1–4*. Hrsg. P. C. Woelky, J. M. Saage. Mainz: Verlag von Franz Kirchheim, 1860–1935.
- IŠK = Lietuvos kalbos instituto Onomastikos skyriaus Istorinių šaltinių kartoteka
- KMChr = Księga Metryk Chrzestnych Kosciola Parafialnego Hoduciskiego Od roku 1688. 7brã 23° do roku 1699 Augusta 23° (saugoma Adutiškio bažnyčios archyve).
- LAK 1884 = *Lietuwiszkas Auszrôs kalendorius ant metų 1884 turincziu 366 dienas, visai Lietuvai ir Zemaitijai pritinkantis*. Ragnit: Kasztu M. Jankaus ir J. Mikszo.

- LAK 1885 = *Lietuwiszkas Auszros kalendorius ant metu 1885 turincziu 365 dienas, visai Lietuwai ir Žemaitijai pritinkas*. Bitėnai: Kasztu M. Jankaus ir J. Mikszo.
- LAK 1886 = *Lietuwiszkas Auszros kalendorius ant metu 1886 turincziu 365 dienas, visai Lietuwai ir Žemaitijai pritinkas*. Tilžeje: Kaszta ir spauda Mikszo Jurgio.
- LATŽ = *Lietuwas TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas 2*. Vilnius: Mintis, 1976.
- LMV = *Lietuwas miškų vardynas. I dalis*. Sud. A. Brukas, B. Elsbergienė, A. Kozlovienė, D. Budriunienė. Kaunas: Lietuvos miškininkų sąjunga.
- NTSGW I–VI = *Neues topographisch-statistisch-geographisches Wörterbuch des Preussischen Staats 1–6*. Hrsg. Alexander August Müttzell. Halle: bei Karl August Kummel, 1821–1825.
- PrUB I(1–2)–VI(1–2) = *Preußisches Urkundenbuch. Politifche allgemeine Abteilung 1–6*. Königsberg i. Pr.: Hartungfche Verlagsdruckerei, 1882–2000.
- SGK = *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Tom I*. Warszawa: Nakładem Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880.
- SNWP I–X = *Słownik nazwisk współczesnie w Polsce używanych 1–10*. Wydął Kazimierz Rymut. Kraków: Instytut Języka Polskiego, 1992–1994.
- SVV = *Spisok volostej i selskich obščestv po mirovym učastkam Vilenskoj gubernii 1873 goda*. Vilna: V tipografii A. G. Syrkina, 1873.
- VRM = Pavardžių ir vietovardžių atlietuvinimo komisijos protokolų knygos 1934, 1935, 1936, 1937

Literatūra

- Altheim, Franz. 1938. *A History of Roman Religion*. London: Methuen & Co. LTD.
- Baldžius, Juozas. 2005. *Rinktiniai raštai. Etnologijos ir tautosakos baruose*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Balsys, Rimantas. 2007. Lietuvių vedybų, šeimos vaisingumo, seksualinių santykių dievybių autentiškumo klausimu. *Logos* 53, 142–150.
- Balsys, Rimantas. 2009. Meilės deivės Mildos autentiškumo klausimu. *Logos* 59, 133–140.
- Balsys, Rimantas. 2009a. Meilės deivės Mildos autentiškumo klausimu. *Logos* 60, 149–155.
- Balsys, Rimantas. 2019. *Apie savo kraštą ir jo žydinčias tuoras...* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Beekes I–II = Robert Stephen Paul Beekes. *Etymological Dictionary of Greek 1–2*. Leiden & Boston: Brill, 2010.
- Běťáková, Marta Eva; Blažek, Václav. 2012. *Encyklopedie baltské mytologie*. Praha: Libri.
- Biezais, Haralds. 1975. Baltische Mythologie. *Die Religionen der Menschheit* (Bd. 19[1]). Stuttgart & Mainz: Verlag W. Kohlhammer, 311–371.
- Bilkis, Laimutis. 2008. *Lietuvių helonimų daryba. Priesaginiai ir priesagėtieji helonimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Blažienė, Grāsilda. 2005. *Baltische Ortsnamen in Ostpreußen*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Blažienė, Grāsilda. 2018. Anatolijus Nepokupnas ir prūsų antroponimijos tyrimai. *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 231–249.

- [Bodmer, Johann Jakob]. 1757. *Chriemhilden Rache, Und Die Klage; Zwey Heldengedichte Aus dem fchvabijchen Zeitpuncte. Samt Fragmenten aus dem Gedichte von den Nibelungen und aus dem Josaphat. Darzu kœmmt ein Glossarium.* Zyrieh: Verlegens Orell und Comp.
- Brückner, Alexander. 1904. *Starożytna Litwa. Ludy i bogi.* Warszawa: Druk K. Kowalewskiego.
- Brückner, Alexander. 1980. *Mitologia słowiańska i polska.* Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Burkert, Walter. 2011. *Griechische Religion der archaischen und klassischen Epoche. Zweite, überarbeitete und erweiterte Auflage.* Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.
- Butkus, Alvydas. 1995. *Lietuvių pravardės.* Kaunas: Aesti.
- Butkus, Alvydas. 2000. Kai kurių Kauno vietovardžių kilmė. *Kauno istorijos metraštis. T. 2.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 147–154.
- Chompré, Pierre. 1784. *Słownik Mytologiczny Czyli Historia Bogów Bajeczna Przez Abecadło Rozporządzona Służąca do zrozumienia Wierszopisow, Xiąg dawnych, Sztuk Malarskich i Snycerskich... Napisana po Francusku od P. Chompre a w Polskim Języku Ułożona od X. Dominika Szybińskiego.* Warszawa: Nakładem i drukiem Michała Grölla.
- Deltuvienė, Daiva. 2006. *Baltiški Mažosios Lietuvos XIV–XVIII a. oikonomiai.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Dini, Pietro Umberto. 2000. *Baltų kalbos.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Dini, Pietro Umberto. 2010. *ALILETOESCVR: linguistica baltica delle origini.* Livorno: Books & Company.
- DO = *Deutsches Ortsnamenbuch.* Hrsg. M. Niemeyer. Berlin & Boston: Walter de Gruyter, 2012.
- Doritsch, Alexander. 1912. *Beiträge zur litauischen Dialektologie* (Litauischen Literarischen Gesellschaft 31. Heft). Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- Dowden, Ken. 2007. *Olympian Gods, Olympian Pantheon. A companion to Greek religion.* Ed. Daniel Ogden. Oxford: Blackwell Publishing, 41–55.
- Dundulienė, Pranė. 1963. *Žemdirbystė Lietuvoje* (Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija V). Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Dundulienė, Pranė. 1982. *Lietuvių etnografija.* Vilnius: Mokslas.
- Dundulienė, Pranė. 1990. *Senovės lietuvių mitologija ir religija.* Vilnius: Mokslas.
- Dundulienė, Pranė. 1991. *Lietuvių etnologija.* Vilnius: Mokslas.
- Endzelins, Jānis. 1961. *Latvijas PSR vietvārdi. I daļa. 2 sējums (K – Ō).* Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
- ESSJ I–XLI... = *Etimologičeskij slovar slavyanskich jazykov* 1–41. Otv. red. O. N. Trubačov, A. F. Žuravliov. Moskva: Nauka, 1974–2018...
- Förstemann, Ernst Wilhelm. 1856. *Altdeutsches Namenbuch.* Nordhausen: Verlag von Ferd. Förstemann.
- Gebhardi, Ludewig Albrecht. 1789. *Fortsetzung der allgemeinen Welthistorie durch eine Gefellchaft von Gelehrten in Teufchland und Engeland ausgefertigt.* Halle: bey Johann Jacob Gebauer.

- Gerullis, Georg. 1922. *Die altpreußischen Ortsnamen*. Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger.
- Greule, Albrecht. 2009. Spuren der Vorzeit: Die Flussnamen Sachsen-Anhalts und andere Namengeschichten. *Namen des Frühmittelalters als sprachliche Zeugnisse und als Geschichtsquellen*. Hrsg. A. Greule, M. Springer. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 145–157.
- Grinaveckis, Vladas. 1961. Keli lietuvių kalbos tarmių fonetinių ypatybių istorijos klausimai. *Kalbotyra* 3, 115–123.
- Griškaitė, Reda. 2014. Teodoras Narbutas, arba Apie tai, „kaip nereikia rašyti istorijos“. *Metai* 2014 (Nr. 12), 122–136.
- Gundarsson, Kveldulf. 1993. *Teutonic Religion. Folk Beliefs & Practices of the Northern Tradition*. St. Paul: Llewellyn Publications Inc.
- Hanusch, Ignaz Johann. 1842. *Die Wissenschaft des slawischen Mythos im weitesten, den altpreußisch-lithauischen Mythos mitumfassenden Sinne. Nach Quellen bearbeitet, jammt der Literatur der flawisch-preußisch-lithauischen Archäologie und Mythologie. Als ein Beitrag zur Geschichte der Entwicklung des menschlichen Geistes*. Lemberg, Stanislawów und Tarnow: Verlag von Joh. Millikowski.
- IEW = Julius Pokorny. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* 1–2. Bern und München: A. Francke AG-Verlag, 1959–1969.
- JBR I–V = Jonas Balys. *Raštai* 1–5. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998–2004.
- [Jucewicz, Ludwik Adam]. 1846. *Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów*. Wilno: Drukarnia M. Romma.
- [Juška, Antanas]. 1881. *Lietuviškos dąjnos užrašytos par Antaną Juškėvičę Velūnos apigardoje iš žodžiu Liėtūviu dajniņīnku ir dajniņīnkiu. Antrā knýga*. Казань: Типографія императорскаго университета.
- Kollar, Jan. 1838. *Sláwa Bohyně a půwod gměna Slawūw čili Slawjanūw*. Pešt: Tiskem J. M. Trattner-Károlyiho.
- Kraszewski, Józef Ignacy. 1847. *Litwa. Starożytnie dzieje, ustawy, język, wiara obyczaje, pieśni, przysłowia, podania i t. d. Tom I. Historia do XIII wieku*. Warszawa: w drukarni Stanisława Strąbskiego.
- Kregždys, Rolandas. 2006. Prūsų nom. prop. *Borssythe. Baltų onomastikos tyrimai*. Sudarė L. Bilkis ir kt. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 158–168.
- Kregždys, Rolandas. 2020. *Baltų mitologemų etimologijos žodynas II: Sūduvių knygelė*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.
- Kviklys, Bronius. 1965. Palemonas. *Mūsų Lietuva. T. 2. Krašto vietovių istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai*. Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 290–292.
- Larson, Jennifer. 2007. *Ancient Greek cults: a guide*. New York & London: Routledge.
- LE I–XXXVII = *Lietuvių enciklopedija* 1–37. Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1953–1985.
- LEEŽ = *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*. Sud. B. Kulnytė, E. Lazauskaitė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015.
- Lelewel, Joachim. 1863. *Polska. Dzieje i rzeczy jej. Tom V*. Poznań: Nakładem księgarni Jana Konst. Żupańskiego.
- Lepner, Theodor. 1744. *Der Preufche Littauer oder Vorstellung der Nahmens-Herleitung...* Danzig: bey Joh. Heinrig Rüdigersn.

- Linde I–VI = M. Samuil Bogumil Linde. *Słownik języka polskiego* 1–6. Warszawa: v Drukarni Xięży Piiarów, 1807–1814.
- Lindow, John. 2001. *Handbook of Norse Mythology*. Santa Barbara & Oxford: ABC-CLIO, Inc.
- LM I–III = *Lietuvių mitologija* 1–3. Sudarė Norbertas Vėlius (t. 1–2), Norbertas Vėlius ir Gintaras Beresnevičius (t. 3). Vilnius: Mintis, 1995–2003.
- LTE I–XIII = *Lietuviškąji tarybinė enciklopedija* 1–13. Vilnius: Mokslas, 1976–1985.
- Luczyński, Michał. 2012. Ludowe słownictwo demonologiczne w słownikach dialektalnych języków słowiańskich (wstępne wyniki badań i wybrane zagadnienia). *Slavistische Beiträge*. Bd. 486. Hrsg. Susanne Behensky. München & Washington: Verlag Otto Sagner, 9–15.
- Manlius, Christophorus. 1719. *Scriptores Rerum Lusatiarum Antiqui & recentiores, Seu Opus, In quo Lufaticae Gentis Origines, Res gestæ, Temporum vices, & alia ad Slavicarum Lufaticarum & vicinarum Gentium Antiquitates & Historiam pertinentia Monumenta recensentur, quidam nunc primum ex Manuscriptis eruti, inter quos Christophori Manlii Rerum Lufaticarum Commentarii diu defiderati deprehenduntur, nonnulli vero ex Libellis fugientibus, ob raritatem in Corpus conjecti, ex Bibliotheca Senatus Zittaviensis editi*. Lipsiæ & Budiffæ: Sumpt. Davidis Richterii.
- ME I–IV = K. Mülenbacha *Latviešu valodas vārdnīca* 1–4, red. Jānis Endzelīns. Rīga: Izglītības ministrija (sj. 1); Kultūras fonds (sj. 2–4), 1923–1932.
- Michailov, Nikolaj Aleksandrovič. 2017. *Istorija slavjanskoj mifologii v XX veke*. Moskva: Institut slavjanovedenija RAN.
- MLex I–III = *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch von Matthias Lexer* 1–3. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1872–1878.
- MSKDS = *Mały słownik kultury dawnych Słowian*. Red. Lech Leciejewicz. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1988.
- Narbutt, Teodor. 1835. *Dzieje starożytne narodu litewskiego. Tom I. Mitologia litewska*. Wilno: Nakładem i drukiem A. Marcinowskiego.
- Nepokupnyj, Anatolij Pavlovič. 1976. *Balto-severoslavjanskije jazykovyje svjazi*. Kijev: Naukova dumka.
- Nilsson, Martin P. 1949. *A History of Greek Religion. Second edition*. Oxford: At the Clarendon Press.
- Orlin, Eric. 2007. Urban Religion in the Middle and Late Republic. *A companion to Roman religion*. Ed. Jörg Rüpke. Oxford: Blackwell Publishing, 58–70.
- Osiński I–III = Alojzy Osiński. *Słownik mitologiczny, z przyłączeniem Obrazopismu (Iconologia)* 1–3. Warszawa: Drukarnia Xięży Piiarów, 1806–1812.
- Pakarklis, Povilas. 1948. *Kryžiuočių valstybės santvarkos bruožai*. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų, žodynų ir mokslo literatūros leidykla.
- Pakerys, Antanas. 2009. Dvikamienių lietuvių vyrų vardų kirčiavimas: pirmųjų dėmenų tvirtapradė priegaidė. *Baltistica* 44(2), 185–212.

- Pearce, Ruth L. 1952. The Lithuanian month names. *Studi Baltici* (Accademia Toscana di scienze e lettere “La colombaria”). Firenze: Leo S. Olschki, 121–162.
- Petit, Daniel. 2010. *Untersuchungen zu den baltischen Sprachen*. Leiden & Boston: Brill.
- PEŽ I–IV = Vytautas Mažiulis. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas* 1–4. Vilnius: Mokslo (t. 1), Mokslo ir enciklopedijų leidykla (t. 2, 3), Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (t. 4), 1988–1997.
- Plāķis, Juris. 1939. Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi. II. Zemgales vārdi. *Latvijas universitātes raksti* V(5). Rīga: Latvijas universitāte, 213–528.
- Pohujański, Aleksander. 1859. *Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte*. Warszawa: W drukarni Gazety Codziennęj.
- Pott, August Friedrich. 1859. *Die Personennamen, insbesondere die Familiennamen und ihre Entstehungsarten: auch unter Berücksichtigung der Ortsnamen*. Leipzig: F. A. Brockhaus.
- PPAŽ I–II = *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas*. 1–2. Par. Asta Leskauskaitė, Vilija Ragaišienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2016–2019.
- Salys, Antanas. 1933. Mūsų lietuviškieji vardai. *Gimtoji kalba* 1933 (6–7), 86–96.
- Salys, Antanas. 1983. *Raštai II. Tikriniai vardai*. Roma: Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija.
- Savukynas, Bronys. 2001. Widerschein der kleinen “Mythen des Alltags” im litauischen Namensgut. *Res Balticae* 7, 93–100.
- Schmid, Wolfgang P. 1986. Die “Germanismen” im sog. Polnisch-Jatvingischen Glossar. *Indogermanische Forschungen* 91, 273–286.
- Schuster-Šewc I–IV = Heinz Schuster-Šewc. *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache* 1–4 (1. *a – kisnyč*; 2. *kisončk – plomjo*; 3. *plón – wolma*; 4. *wolaj – žurja*). Bautzen: VEB Domowina-Verlag, 1978–1989.
- Schützeichel, Rudolf. 2012. *Althochdeutsches Wörterbuch* (7., durchgesehene und verbesserte Auflage). Berlin & Boston: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG.
- SD I–V = *Slavjanskije drevnosti. Etnolingvističeskij slovar* 1–5. Red. N. I. Tolstoj. Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1995–2012.
- SEMSO I–VII = *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych* 1–7 (1. Odapelatywne nazwy osobowe; 2. Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego; 3. Odmiejscowe nazwy osobowe; 4. Nazwy osobowe pochodzące od etników; 5. Nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego; 6. Nazwy heraldyczne; 7. Suplement. Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponomii). Kraków: Polska Akademia Nauk, Instytut Języka Polskiego, 1995–2002.
- Siliņš, Klāvs. 1990. *Latviešu personvārdu vārdnīca*. Rīga: Zinātne.
- Skardžius I–VII = Pranas Skardžius. *Rinktiniai raštai* 1–7. Par. Albertas Rosinas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996–2013.
- Socin, Adolf. 1903. *Mittelhochdeutsches Namenbuch nach oberrheinischen Quellen des zwölften und dreizehnten Jahrhunderts*. Basel: Verlag von Helbing & Lichtenhahn.

- ספר האשמות 2011. *מאסקווע גרויס יידיש-רוסיש ווערטערבוך*
 Sprogis, Ivan Jakovlevič. 1888. *Geografičeskij slovar drevnej Žomoitskoj zemli XVI stoletija*. Vilna: tipografija I. J. Jalovcera.
- Stodte, Hermann. 1956. *Das Nibelungenlied*. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag.
- ŠVŽŽ I–II = *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas 1–2*. Par. Birutė Vanagienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015.
- Szabrański, Antoni Józef. 1881. *Pieśń o Nibelungach, starożytna epopeja niemiecka w dwóch częściach*. Warszawa: Nakład i druk S. Lewentala.
- Šmits, Pēteris. 1926. *Latviešu mitoloģija. Otrs pārstrādāts izdevums*. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. izdevums.
- [Thietmarus Merseburgensis]. 1667. *Chronici Ditmari Episcopi Merspurgensis libri IIX*. Ed. Joachimvs Joan. Madervs. Helmestadium: Typis & fumptibus Henningi Mulleri.
- Tiefenbach, Heinrich. 2010. *Altsächsisches Handwörterbuch. A Concise Old Saxon Dictionary*. Berlin & New York: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG.
- Trautmann, Reinhold. 1974. *Die altpreußischen Personennamen. 2. unveränderte Auflage*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Urbańczyk, Stanisław. 1947. *Religia pogańskich Słowian*. Kraków: Wydawnictwo Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiell.
- Uscinovič, Anna Kanstancinauna. 2011. *Slounik asabovych ulasnych imion*. Minsk: Litaratura i Mastactva.
- Vanagas, Aleksandras. 1981. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius: Mokslas.
- Wissowa, Georg. 1912. *Religion und Kultus der Römer. Zweite Auflage*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- VŠŽ = *Vidiškių šnektos žodynas*. Sudarė Žaneta Markevičienė, Aurimas Markevičius. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuvių kalbos institutas, 2014.
- Zemzare, Daina. 2011. *Darbu izlase*. Red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
- ZGUL I–LXIV = Johann Heinrich Zedler. *Groffes vollständiges Universal Lexicon aller Wißenschafften und Künste, welche bißhero durch menschlichen Verstand und Wiß erfunden und verbessert worden...* Halle & Leipzig, 1732–1754.
- Zinkevičius, Zigmantas. 1977. *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius, Zigmantas. 1985. Lenkų — jotvingių žodynėlis. *Baltistica* 21(1), 62–82.
- Zinkevičius, Zigmantas. 2008. *Lietuvių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Zinkjavičius, Zigmantas. 1984. *Polsko-jatvjažskij slovarik? Balto-slavjanskije issledovanija 1983*. Moskva: Nauka, 3–29.

Rolandas Kregždys
 Baltų ir Lietuvos kultūros istorijos skyrius
 Lietuvos kultūros tyrimų institutas
 Saltoniškių g. 58, Vilnius, LT-08105, Lietuva
 rolandaskregzdys@gmail.com

KOPSAVILKUMS

Pseudomitologėmas *Milda* cilme

Rolandas KREGŽDYS

Lietuviešu dievību *Mildu* kā mīlestības aizgādni pirmo reizi pieminējis Teodors Narbutšs poļu valodā sarakstītajā deviņu sējumu Lietuvas vēsturē *Dzieje starożytnie narodu litewskiego* 1835. gadā. Atsaucoties uz *Dzieje starożytnie* autoru, *Milda* bija pazīstama arī ar savu otro vārdu *Alexota*, kam ir grieķu izcelsme. Dieviete tika pielūgta divos tempļos — Aleksotā (pie Kauņas) un Antakalnī (Viļņā). Dievietei *Mildai* bija veltīts aprīļa mēnesis.

Ne rakstītos avotos, ne arheoloģiskajos atradumos, ne baltu folklorā nav pārliecinošu pierādījumu, kas apstiprinātu T. Narbuta apgalvojumus.

Apkopojot austrumbaltu (lietuviešu) mītonīma *Milda* izpētes rezultātus, tiek piedāvāti šādi secinājumi

1. Mitologėmas etioloģija ir izskaidrojama vairākos veidos:
  - 1a. pamatojoties uz pseidosintagmu, kas izklāstīta Tītmara hronikā (*Chronicon Thietmari*), t. i., *Mildam... deam*;
  - 1b. ar personvārda po. *Milda* (← po. [Kry]milda) palīdzību, paturot prātā Zigfrīda un Krīmhildes mīlas stāstu, kas aprakstīts Nibelungu dziesmā;
  - 1c. ņemot vērā norādi uz onīmu, kas līdzīgs personvārdam po. *Mıldowska* un lietvārdam po. *miłość* 'mīlestība', kā arī lietvārdam po. *dawca* 'devējs, dāvinātājs; dibinātājs', kas paredz semēmas *mīlestības devēja' rekonstrukciju;
  - 1d. ar personvārda lie. *Milda* (← liet. *Matilda* ← po. *Matylida* ← vācu *Mathilde*) palīdzību saskaņā ar atsauci uz minēto po. *mił[osć]* 'mīlestība' un darbības vārdu po. *da[je]* '(viņš, viņa) dod, piešķir' vai ar darbības vārdu liet. *mīlti* 'iemīlēt, sākt mīlēt; kļūt mīlošam' ↔ *pamīlti* 't. p.'
2. Mītonīma *Milda* funkciju un atribūtu konotācija skaidrojama, izmantojot antīkā laikmeta datus, t. i., dievietes Veneras mitoloģiskos motīvus.
3. Mitologėma *Milda* ir izdomāts mītonīms, ko radījis T. Narbutšs.

SUMMARY

On the Origin of the Pseudomythologeme *Milda*

Rolandas KREGŽDYS

The Lithuanian female deity *Milda*, as patron of love and coquetry, was mentioned for the first time by Teodor Narbut, the author of a nine-volume Polish-language history of Lithuania *Dzieje starożytnie narodu litewskiego*, in 1835. To quote the author of *Dzieje starożytnie*, *Milda* was also known by her second name *Alexota*, which is of Greek origin. The goddess was worshipped in two temples — in Aleksotas (near Kaunas) and in Antakalnis (in Vilnius). The month of April was dedicated to *Milda*.

There is no decisive proof, either in written sources, archaeological findings, or folklore of the Balts, to support T. Narbut's claims.

To summarize the outcomes of research into the East Baltic (Lithuanian) mythonym *Milda*, the following conclusions are proposed:

1. The etiology of the mythologeme is to be explained in several ways:

-
- 1α. on the basis of pseudosyntagma presented in Thietmar's *Chronicle* (*Chronicon Thietmari*), i.e. *Mildam... deam*;
  - 1β. with the help of p. n. Pol. *Milda* ([clipping] ← p. n. Pol. [*Kry*]*milda*), having in mind the love story of Siegfried and Kriemhild described in *The Song of the Nibelungs*;
  - 1γ. given the reference of the onym similar to p. n. Pol. *Mildowska* and sub. Pol. *miłość* 'love' as well as sub. Pol. *dawca* 'giver, grantor; founder' that presupposes reconstruction of the sememe *'giver of love';
  - 1δ. with the help of p. n. Lith. *Milda* ([clipping] ← p. n. Lith. *Matilda* ← p. n. Pol. *Matylda* ← p. n. G *Mathilde*), in accordance with the reference of sub. Pol. *miłość* 'love' and verb. Pol. *da[je]* '(he, she) gives, grants' or with verb. Lith. *milti* 'to start to love; to become loving' ↔ *panilti* 'ditto'.
  2. The connotation of the functions and attributes of the mythonym *Milda* is to be explicated using the data of Antiquity, i.e. mythological motifs of the goddess *Venus*.
  3. The mythologeme *Milda* is a feigned mythonym created by T. Narbut.